



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הפסק בין ברכה לאכילה

(מ' א') (1) אמר רב: טול ברוך, טול ברוך, אינו צריך לברך¹. הבא מלח, הבא לפתן, צריך לברך.

(2) ורבי יוחנן אמר: אפילו הביאו מלח, הביאו לפתן, נמי אין צריך לברך (שאף זו צורך הברכה, שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם). גביל (המורסן במים) לתורי (לצורך השוורים), גביל לתורי, צריך לברך (שנחשב הפסק).

(3) ורב ששת אמר: אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך, דאמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר²: "וְנָתַתִּי עֶשֶׂב בְּשֶׁדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ", והדר "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ".

אמר רבא בר שמואל משמיה דרבי חייא: אין הבוצע רשאי לבצוע, עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד (שעד אז אינם ראויים לאוכלם, וממילא גם לא לברכה³).

רבא בר שמואל אקלע לבי ריש גלותא. אפיקו ליה ריפתא, ובצע להדיא (מיד, ולא המתין למלח ולפתן). אמרו ליה: הדר מר משמעתי? אמר להו: לית דין צריך בשש.

שיטות הראשונים

טול ברוך וכו' אפילו גביל לתורי, אינו צריך לברך: כתב הכלבו, דכל הני מיילי דאמרין דלא הוו הפסק, דוקא בדיעבד; אבל לכתחלה לא יפסיק אפילו בדברים אלו. וכן פסק הרמ"א⁴.

שח בין ברכה לבציעה, מצרכי הסעודה: מדברי תוספות ומרדכי משמע, שאע"פ ששח מצרכי סעודה, אם אינו דבר דשייך לפרוסת המוציא הוי הפסק. ומדברי הרמב"ם נראה,

1. הבוצע קודם שטעם מן הפרוסה בצע ממנה והושיט למי שאצלו, ואמר לו: טול מפרוסת הברכה, אף על פי שח בינתים, אין צריך לחזור לברך; ואף על גב דשיחה הויא הפסקה כדאמרין במנחות (פרק שלישי, ל"ו א') שח בין תפילין לתפילין צריך לברך, וכן בכסוי הדם, הך שיחה צורך ברכה, ולא מפסקא. רש"י.

2. דברים יא, טו.

3. ריטב"א.

4. או"ח קסז,ו. מקורות - כלבו (סי' כד, ד"ה ואין הבוצע; והו"ד בב"י). וראה רשב"א (שו"ת ח"א, סי' רצג).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שכל שהשיחה מעניין אכילה, לא הויה הפסק. וכן פסק השו"ע⁵.

ברכת נטילת ידיים בין המוציא לבציעה: כתוב בארחות חיים אם ראובן כשהוא נוטל ידיו לאכילה, יעקב בירך המוציא, ואחר כך ניגב ראובן ידיו ובירך על נטילת ידים, לא הוי הפסק, כמו טול ברוך, ואין צריך ראובן לחזור ולברך המוציא. וכן פסק השו"ע⁶.

בירך הבוצע ואכל, והשומעים הסיחו לפני שאכלו: כתב הרוקח שאם אכל הבוצע מעט, והסיחו (שאר המסובים), נפקי כולהו⁷. וכן דעת הריטב"א⁸. וכן פסק הרמ"א⁹.

בירך על פרי ונפל מידו ונאבד ורוצה לאכול אחר: בעיא בירושלמי, ופסקו רמב"ם, רבינו יונה, רא"ש, וריטב"א, דצריך לחזור ולברך. וכן כתב שבולי הלקט בשם רב ניסים גאון. ודעת ראב"ד, רבינו תם, ורבינו גרשון, שאין צריך¹⁰. והשו"ע¹¹ פסק כרמב"ם. והרמ"א פסק כראב"ד¹².

5. או"ח קס"ז. כן דייק הב"י מדברי המרדכי שכתב "אבל אם סח דברים אחרים דלא שייכי להמוציא צריך לחזור ולברך". וכן נראה שהוא דעת התוספות שכתבו "הביאו מלח וכו' ואנו אין אנו רגילין להביא על השלחן לא מלח ולא לפתן משום דפת שלנו חשוב", ומשמע מדבריהם, שהם סוברים דלדידן הביאו מלח הביאו לפתן הוי הפסק, כיון דלאו צורך פרוסת המוציא הוא אף ע"פ שהוא מצרכי סעודה. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות א.ח). תוספות (ד"ה הבא). מרדכי (סי' קל).

6. או"ח קס"ז. מקורות - ארחות חיים (הל' סעודה אות טו).

7. והביא רמב"ם מערבין (עירובין, מ' ב') דשם מבואר שהטעם שאי אפשר לתת לקטן לשתות מכוס יין שאמר עליו שהחיינו ביה"כ, דילמא אתי למיסרך (התינוק, ולשתות ביה"כ אף אחר שיגדיל). הרי שעל ידי שתיית התינוק יוצא. וכן כאן ע"י אכילת הבוצע, יצאו המסובים. והב"י דחה ראייתו, דהתם מברך על דעת שישתה התינוק; אבל הכא, כשאחד מברך לכולם, הוי כאילו כל אחד בירך לעצמו, וכשהוא מפסיק בין ענייתו אמן לטעימתו, הוי הפסק וצריך לחזור ולברך!

8. ונימק, שכיון שעשו צירוף ובירך זה להוציאם וטעם הוא מן הכוס, הרי הוא כאילו שתו כולם ונפטרו. עיי"ש.

9. או"ח קס"ז. אמנם המשנ"ב כתב (ס"ק מג): והנה זהו רק דעת הרמ"א; אבל כמעט כל האחרונים חולקים עליו, וסבירא להו דלא עדיף השומע מהמברך עצמו כששח קודם טעימתו, שחוזר ומברך, והכא נמי השומעים אם הפסיקו בדברים קודם טעימתו, שחוזרין ומברכין; ודע עוד, דאם המברך שח קודם שטעם אף שהשומעים לא שחו כלל משמע מהפוסקים לכאורה דשוב אינם יוצאים בהברכה כמו שכתבתי בבה"ל. וצ"ע לדינא. מקורות - רוקח (הלכות סעודה, סי' שכט, ד"ה אין להפסיק). ריטב"א (הל' ברכות ג.יח).

10. זה לשון הראב"ד: דלא עדיף מכוס ביד כל אחד ואחד שכולם שותים בברכתו של מברך. ותו אמרינן (ברכות נ"א ב') כולא נבגא דברכתא היא, אלמא דכל דמנח קמיה חיללה ברכה עליוה. עכ"ל. משמע שהפירות האחרים לפניו. אמנם מלשון רבינו תם משמע שפטר גם אם אין הפרי השני לפניו, שכתב שאם בירך על הכוס ונשפך והביאו לו כוס אחר דדי לו בברכה ראשונה.

11. או"ח ר"ג. וכתב השו"ע שצריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו מין לפניו, כשברך על הראשון. וביאר ביה"ל (ד"ה רק) שאפילו דעתו בהדיא על הכל לאכלו, משום דעיקר ברכתו היה על זה שאוחז בידו, והשאר נגרר אחרי זה ממילא. ועל כן, כיון שנפל ונאבד צריך לחזור ולברך.



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הפסק בשתיקה בין ברכה לאכילה או עשיית מצוה: כתב שבולי הלקט, שהמברך על המצוה לעשותה, או על דבר לאכלו, ולא עלתה בידו לפי שעה, ונתעכב, צריך לחזור ולברך¹³. ושיעור עיכוב זה, כדי שאלת שלום תלמיד לרב (שבועות ל"ב א'). **ואבודהם בשם ה"ר גרשון ב"ר שלמה** כתב, דלא חשבינן שתיקה להפסקה, לא שנא מרובה לא שנא מועטת¹⁴. **והרמ"א**¹⁵ פסק כשבולי הלקט.

אמירת ברוך הוא וברוך שמו: כתב הטור ששמע מאביו **הרא"ש**, שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום, ברוך הוא וברוך שמו. וזהו שאמר משה רבינו (דברים, האזינו, לבג) "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבו גִּדְל לְאַלֵּהֵינוּ" (ראה יומא ל"ז א'). וכן פסק **השו"ע**¹⁶.

מקורות - רב ניסים גאון (הו"ד בשבולי הלקט). שבולי הלקט (סדר ברכות, סי' קסו). רמב"ם (הלכות ברכות ד, י). רבינו יונה (כח א ברי"ף, סוף ד"ה ובירושלמי). רא"ש (סי' כ). ריטב"א (הל' ברכות, בה, עיי"ש). ראב"ד ורבינו גרשון ב"ר שלמה (הו"ד באבודהם). אבודרהם (הל' ברכות, השער הראשון, בתחילתו, ד"ה כתב בעל מנהגות וכו' כתב הר"ר גרשון). רבינו תם (הו"ד בכלבו סי' כד. ובהגהות מיימוניות, הל' ברכות ד, י אות ז).

12. וכתב ביה"ל (ד"ה רק) שלדעת הרמ"א, כשבדעתו לאכול כולם, אין צריך לחזור ולברך (ומסתבר שבזה אף כשלא היו לפניו בעת הברכה). ורק כשבשעת הברכה לא היה דעתו בהדיא על כולם, אלא בסתם, עליו לחזור ולברך.

ועכ"פ מוכח שלדעת השו"ע והרמ"א, בסתמא, חוזר ומברך, אף שהיו מונחים כולם לפניו על השולחן בשעת ברכה. אמנם הביה"ל כתב לדינא, שמכמה פוסקים (ראב"ד, רבינו גרשון ברי"ש, שבולי לקט) מוכח דאף בסתמא, כיון שהיו מונחים לפניו על השולחן, אין צריך לחזור ולברך וספק ברכות להקל. עיי"ש.

13. והוכיח כן מהירושלמי, מאן דנסב פוגלא ומברך עליו והוא לא אתי לידיה, צריך למברכה עליו זמן תניינות. ודוגמת זה אמרינן בירושלמי דהרואה (ה"ב) גבי ברכים, היה יושב בבית הכסא, אם יכול בתוך כדי דיבור לברך, יצא. ואם לאו, לא יצא. למדנו מכאן דתוך כדי דיבור לא חשיב הפסקה, טפי מהכי חשיבא הפסקה, בין אם בירך על הדבר ולא עלה בידו, בין ברכה שנתחייב בה ולא יכול לברך אותה לפי שעה.

14. וכתב שהירושלמי הוא אינו עיקר, דהלכה כרבא (ברכות ל"ט ב') דאמר מברך ואח"כ בוצע, דלא חשבינן שתיקה להפסקה, לא שנא מרובה לא שנא מועטת.

15. או"ח רוג, וביאר המשנ"ב (סי' יב) דמיירי בשתיקה, אבל דיבור אפילו מלה אחת הוא הפסק כל שהוא שלא לצורך הברכה. ועוד יש חילוק בין שתיקה לדיבור, דבדיבור הוא לעיכובא, וצריך לחזור ולברך, אבל בשתיקה הוא רק לכתחלה. אבל בדיעבד, אפילו שהה הרבה יותר מכדי דיבור, אין צריך לחזור ולברך, כל שלא הסיח דעתו בינתים (וביאר בשעה"צ, אות יג, מפני שיש בזה דעות בין הראשונים, וספק ברכות להקל). כתבו האחרונים דאפילו מפני הכבוד והיראה אסור להפסיק אחר הברכה, ואם הפסיק חוזר ומברך. ואפילו לעניית אמן או לקדיש וקדושה וברכו, גם כן לא יפסיק. מקורות - שבולי הלקט (סי' קסו; הו"ד בב"י כאן). אבודרהם (הל' ברכות, השער הראשון, בתחילתו, ד"ה כתב הר"ר גרשון; הו"ד בב"י או"ח קמג).

16. או"ח קכדה. כתב המשנ"ב (סי' כא) שאם הוא עומד במקום שאינו רשאי להפסיק, כגון בפסד"ז, אסור לאמרו. וכן אם שמע ברכה שחייב בו, והוא מתכוין לצאת ע"י המברך, אין לענות ב"ה וב"ש, דשומע כעונה, והוי הפסק



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לית דין צריך בשש: כתבו רבינו חננאל, ערוך, והגהות מיימוניות, שאם הפת מתובלת או מלוחה, לא צריך להביא מלח. מדברי רש"י משמע שאם היא פת נקיה אין צריך. ורמב"ם כתב, שאם נתכוונו לאכול פת חריבה, אין צריך. והשו"ע¹⁷ הביא כל שלוש הדעות.

הבאת מלח על השולחן: כתבו תוספות, שרבי מנחם היה מדקדק מאוד להביא מלח על השולחן, כדאיתא במדרש, כשישראל יושבים על השולחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצוות, השטן מקטרג עליהם, וברית מלח מגין עליהם. ובשיבולי הלקט כתב בשם הגאונים שהשולחן נקרא מזבח, וכתב במזבח (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". והרמ"א¹⁸ הביא שני הטעמים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סי' קסז)

ה. לא יבצע עד שביאו לפניו מלח או לפתן (פי' רש"י כל דבר הנאכל עם הפת) ללפת בו פרוסת הבציעה, ואם היא נקיה או שהיא מתבלת בתבלין או במלח כעין שלנו או נתכונן לאכל פת חרבה, אינו צריך להמתין. הגה: ומכל מקום מצוה להניח על כל שולחן מלח קדם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח והאכילה לקרבן, ונאמר: על כל קרבנך תקריב מלח (ויקרא ב, יג) (בית יוסף בשם שבולי הלקט) והוא מגן מן הפרעניות (תוס' והגהות אשרי פרק כיצד מברכין) וע"ל סוף סימן ק"ע.

ו. יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה; ואם שח, צריך לחזור ולברך אלא אם כן היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שברך על הפת וקדם שאכל אמר הביאו מלח או לפתן תנו לפלוגי לאכל, תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו, אינו צריך לברך. הגה: ומכל מקום לכתחלה לא יפסיק כלל (כל בו). והא דאם שח דברים בטלים צריך לחזור ולברך, הינו דוקא ששח קדם שאכל הבוצע, אבל אחר כך לא הוי שיחה הפסק, אף על פי שעדין לא אכלו אחרים המסבים, כבר יצאו כלם באכילת הבוצע, כי אין צריכים כלם

בברכה. ובחיי אדם נשאר בצ"ע לענין דיעבד. וכתב המשנ"ב שנראה דביעבד אין להחמיר בזה.

17. או"ח קסז,ה. מקורות - ערוך (ערך בשש). רבינו חננאל (הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (ברכות ז,ג, ס"ק א). רמב"ם (ברכות ז,ג, כן מבואר בגירסת הרמב"ם בכת"י. וכן הובא בב"י). רבינו יונה (כח ב ברי"ף, ד"ה לית).

18. או"ח קסז,ה. מקורות - תוספות (מ' א', ד"ה הבא מלח). שבולי הלקט (סי' קמא).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לְאָכַל מִן פְּרוּסַת הַבּוֹצֵעַ, רַק שְׁעוֹשִׁין כֵּן לְחַבּוּב מִצָּוָה (רוקח ואור זרוע).

ז. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה נוֹטֵל יָדָיו לְאָכִילָה, וַיַּעֲקֹב הָיָה מְבַרֵךְ הַמוֹצֵיא וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַשּׁוּמְעִים, וְאַחַר כֵּן נִגַּב רְאוּבֵן יָדָיו וַיְבָרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, לֹא הָיוּ הַפָּסֵק וַיּוֹצֵא בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב, וַאֲיֵנו צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ בְּרִכַּת הַמוֹצֵיא.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' רז)

ג. כָּל אֵלוּ הַבְּרָכוֹת צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לְאָכִילָה. **הגה:** יוֹתֵר מִכַּדֵּי דְבוּר (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם שְׁבוּלֵי לָקֹט); וְצָרִיךְ לְהִשְׁמִיעַ לְאֲזְנוֹ, וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ, יֵצֵא וּבִלְבָד שְׂיוֹצֵיא בְּשִׁפְתָיו...

ו. נֹטֵל בְּיָדוֹ פְּרִי לְאָכְלוֹ וַיְבָרֵךְ עָלָיו, וְנִפְל מִיָּדוֹ וְנִאֲבָד אוֹ נִמָּאָס, צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרֵךְ אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה מֵאוֹתוֹ מִיֵּן לְפָנָיו יוֹתֵר כְּשֶׁבָרֵךְ עַל הָרֵאשׁוֹן. **הגה:** רַק שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו דְּעֵתוֹ לְאָכְלוֹ (הַגְּהוֹת מִיְּמוֹנֵי פ"ד וְכָל בּוֹ וְאֲבוֹדָרְהֶם וַתְּשׁוּבַת מִהַר"ל ס' צ"ב). וְצָרִיךְ לֹמַר: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד עַל שֶׁהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה; וְאִם אָמַר כְּשֶׁנִּפְל: בְּרוּךְ אַתָּה ה', וְלֹא אָמַר אֱלֹהֵינוּ, יְסִיִּם וַיֵּאמֶר: לְמַדְנֵי חֻקֶּיךָ (תְּהִלִּים קיט, יב), שֶׁיֵּהָא נִרְאָה כְּקוֹרָא פְּסוּק, וְאִין כָּאֵן מוֹצֵיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה. אָבֵל הָעוֹמֵד עַל אִמַּת הַמַּיִם מְבָרֵךְ וְשׁוֹתָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁשׁוֹתָהּ לֹא הָיוּ לְפָנָיו כְּשֶׁבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה. **הגה:** וְע"ל ס' ר"ט (סְעִיף א') אִם בָּרַךְ בְּטַעוֹת מֵה דִּינּוּ.

טעות בברכות

החליף ברכתו בברכה אחרת

(מ' א') **משנה:** בִּירֵךְ עַל פִּירוֹת הָאֵילָן בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה, יֵצֵא. וְעַל פִּירוֹת הָאֵרֶץ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ, לֹא יֵצֵא.

(ומברר) מאן תנא דעיקר אילן, ארעא היא?¹⁹

א"ר נחמן בר יצחק: רבי יהודה היא, **דתנן** (ביכורים א,ו): יָבֵשׁ הַמַּעֲיִן, וְנִקְצָץ הָאֵילָן²⁰ -

19. דעיקר כל הפירות היא הארץ, והכל גדל הימנה. ולכן אם בירך על פירות האילן בפה"א, יצא.

20. היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקוהו ממנו, וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין, וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו, ואחר כך נקצץ האילן. רש"י.



הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(1) מביא ואינו קורא²¹. (2) רבי יהודה אומר: מביא וקורא (שהארץ היא העיקר).

(המשך המשנה): ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו, יצא.

(מ' ב') אתמר, (1) רב הונא אמר: חוץ מן הפת ומן היין (שגורם ברכה לעצמו, בקידוש ובהבדלה וברכת חתנים), (2) ורבי יוחנן אמר: אפילו פת ויין.

שיטות הראשונים

יבש המעיין ונקצץ האילן: הרמב"ם פסק כתנא קמא שמביא ואינו קורא. ודעת **תוספות, רא"ש, רשב"א, ריטב"א**, שהלכה כרבי יהודה הסובר שמביא וקורא, דסתם תנא דילן כוותיה²².

ועל הכל אם אמר שהכל יצא: פסקו רי"ף, רמב"ם ורא"ש כרבי יוחנן, שאפילו על פת ויין, יצא. וכן פסק השו"ע²³. כתב ראבי"ה בשם רבינו חננאל דכל היכי דמספקא ליה, יברך שהכל. וכן דעת רא"ש והגהות מיימוניות²⁴. וכן פסק השו"ע²⁵.

בירך על יין ופת, בפה"ע ובפה"א: דעת רא"ה וריטב"א שאם בירך על יין בפה"ע או בפה"א, דיצא. ועל פת, לא יצא²⁶. **ומתוספות** משמע שאם בירך על היין בפה"ע, לא יצא²⁷.

21. שאינו יכול לומר "מן האדמה אשר נתתה לי". שכיוון שיבש המעיין, ונקצץ האילן ממנה, בטלה לה ארעא.

22. מקורות - רמב"ם (הל' ביכורים ד"ב). תוספות (ד"ה רבי יהודה). רא"ש (סי' כג). רשב"א (ד"ה מאן). ריטב"א (ד"ה אמר רב נחמן בר יצחק).

23. או"ח ר"א.

24. ואע"ג דתנן דיעבד ("יצא"), הא נמי כיון דמסתפק ביה כדיעבד דמי.

25. או"ח רד"ג. וכתב המשנ"ב (סי' רביח ס"ק פד), שאם הוא מסופק, היינו אחר שלמד ואינו יכול לברר. אבל מי שלא למד, לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכות. מקורות - ראבי"ה (מסכת ברכות, סי' ק). רא"ש (סוף סי' ט); הגהות מיימוניות (ח, אות ע).

26. כתב הרא"ה: והלכתא כרבי יוחנן (שאפילו על פת ויין אם אמר שהכל יצא). וכיוון דכן, דשמעינן דיוצא הוא במברך על היין ברכה אחרת, שמעינן מינה דהוא הדין במברך עליו בורא פרי העץ. ומינה, דהוא הדין נמי במברך עליו בורא פרי האדמה, שהרי בברכתו המיוחדת לו מזכיר בה לשון פרי, דאמר בורא פרי הגפן, וכיון דכן, הוא הדין לבורא פרי האדמה, דארעא עיקר והכל בכלל. אבל לעניין פת מסתברא דלא, דלחם כתיב בתורה. **וכן כל שברכתו בורא מיני מזונות, מסתברא דלא נפיק בברכה דאית ביה לישנא דפירי.**

27. תוספות (י"ב א', ד"ה לא) כתבו שאם טעה בדבורו, שאמר בורא פרי העץ תחת פרי הגפן, דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. ודייק רעק"א (גליון הש"ס) שמשמע מזה, שאם בירך על היין בורא פרי העץ, דלא יצא. ותמה על זה, דהא יין שם פרי עליו וכו'. עיי"ש. והמשנ"ב (רח"ט, ס"ק ע) כתב שיש דעות בין הפוסקים, יש אומרים דיצא בדיעבד ויש

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' רו)

א. בְּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה, יֵצֵא; אֲבָל אִם בְּרַךְ עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ, לֹא יֵצֵא; הַלֵּכָף אִם הוּא מְסַפֵּק בְּפְרֵי אִם הוּא פְּרֵי עֵץ אוּ פְּרֵי הָאֲדָמָה, מְבָרַךְ בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה. וְעַל הַכֹּל, אִם אָמַר שֶׁהַכֹּל, יֵצֵא וְאֶפְלוּ עַל פֶּת וַיֵּין.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' רד)

יג. כֹּל דְּבָר שֶׁהוּא מְסַפֵּק בְּבִרְכָתוֹ, יְבָרַךְ שֶׁהַכֹּל.

הגדרת עץ לעניין ברכה

(מ' א') (שנינו במשנה) על פירות הארץ (אם בירך בורא פרי העץ, לא יצא).

(ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) לא נצרכה אלא לרבי יהודה, דאמר חיטה מין אילן היא. סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי יהודה חיטה מין אילן היא, ליברך עליה בורא פרי העץ, קמ"ל, היכא מברכין בורא פרי העץ? היכא דכי שקלת ליה לפירי, איתיה לגוּזָא (נשאר הענף של העץ), והדר מפיק (פירות אחרים). אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי, ליתיה לגוּזָא דהדר מפיק, לא מברכין עליה בורא פרי העץ, אלא בורא פרי האדמה.

שיטות הראשונים

הגדרת פרי עץ ואדמה: רש"י ביאר, "גוּזָא - הענף של העץ"²⁸. **המרדכי** כתב בשם תשובת גאונים: כל אילן דיבש בסיתוא (בסתיו), וכלו גוּזָא וטרפיה לגמרי בחורף, והדר פארי משורשיו, מברכין על פירותיו בפה"א (פירוש, שכשמתייבש, ובעונה שאחריה מתחדש

אומרים דלא יצא, וספק ברכות להקל.

28. מבואר מדבריו שאם **הענף** של העץ נשאר, גם לאחר שנטלים את הפירות, וחוזר ומוציא פירות נוספים, אז ברכתו בורא פרי העץ. ורבינו יונה כתב "שכשלוקטין הפרי, נשאר העץ משנה לשנה, וגדל בו לשנה אחרת, מברכין בפה"ע". גם הרא"ה כותב "משתייר אילנא", וכן גורס בגמרא (וראה דק"ס). וצ"ב אם סוברים כרש"י או כגאונים, להלן.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ומוציא עליו מעיקרו, עשב הוא²⁹. **בתוספות** מבואר ש"אם דרך העץ להתקיים ימים רבים, וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו, מברך בורא פרי העץ"³⁰. **הרא"ש** כתב, שכל דבר שצריך לזורעו בכל שנה, נקרא פרי הארץ³¹. **ורי"ף ורמב"ם** השמיטו הדיון לגבי ברכה. **והשו"ע**³² פסק כגאונים.

וכתב **הרא"ש**: ועוד אומר סימן אחר **בתוספתא** (כלאים): כל שמוציא עליו מעיקרו (דהיינו שאין לו גזע או גבעול), עשב הוא ומברך עליו בורא פרי האדמה. וכל שמוציא עליו מענפיו, אילן הוא, ומברכין עליו בורא פרי העץ³³. **והרא"ה** כתב שאינו סימן אחר³⁴.

שולחן ערוך

29. ומבואר שאם האילן כולו אינו מתייבש, אלא מגדל שוב פירות (לא משורשיו), מברך בורא פרי העץ (ולכאורה, אפילו אינו מוציא פירות מאותם ענפים).

30. נראה דלא כרש"י, הסובר שהענף צריך להישאר, אלא לשיטתם, **עיקר העץ, הגזע**.

31. נראה מדבריו, שאם השורש מתקיים משנה לשנה, אזי אע"פ שגזעו יבש, ומתחדש בעונה הבאה מהשורש, נחשב עדיין אילן. ולפי זה, נחלקו הגאונים והרא"ש. וכן משמע בטור (או"ח רג). וכ"כ הב"ח. ואם כן, **שלוש שיטות כאן**: רש"י, רק אם העץ מוציא פירות מאותו ענף, נקרא עץ. גאונים, אם העץ לא יבש לגמרי, נקרא עץ. רא"ש, אפילו אם יבש העץ, אבל **שרשיו** לא יבשו, נקרא עדיין עץ (אמנם צ"ב אם רש"י דלא כגאונים. וראה ערוך השולחן, שהבין שרש"י כגאונים). אמנם בב"י הביא דברי הגאונים ואחריהם דברי הרא"ש, ומשמע שהבין שאינם חולקים. וצ"ב.

32. או"ח רג, ג. מקורות - רמב"ם (כלאים ה, כ). מרדכי בשם הגאונים (סי' קלא). תוספות (מ' א', ד"ה איתיה). רא"ש (סי' כג). רא"ה (מ' ב', ד"ה פירוש ולעניין פרי העץ). רבינו יונה (ריש פרקין, כד ב ברי"ף, ד"ה על פירות). וראה רדב"ז (שו"ת ח"ג סי' תקלא), ערוך השולחן (או"ח רג, א), שהאריכו בפרטי דין זה.

33. התוספתא (לכאורה) היא סימן נוסף (בלא קשר לנידון לעיל). וביאר הב"ח (או"ח רג) שעלין שאמרו, לאו דוקא, אלא הכונה על הפרי והאוכל (שכן האוכל שיוצא מן הענף, רגילות הוא שיהיו עליו), שאם יוצא מתחת לקרקע הוא ירק, ואם מהעץ, שהוא הענף, הרי זה אילן.

כתב הטור (רביח): כל אותם שיודע שהם עיקר הפרי, מברך עליהם בורא פרי העץ. ושאין עיקר הפרי, בורא פרי האדמה. ואם הוא מסופק בו אם הוא עיקר הפרי אם לאו, בורא פרי האדמה. וביאר הגר"א (וכ"כ בשנות אליהו ברכות ו, ח יסוד זה) שאף שלכתחילה אינו רשאי לברך כי אם ברכה הראויה לו, מכל מקום אם הוא בספק, הוה כדיעבד (ויכול לברך לכתחילה ברכה שיוצא בה בדרך כלל בדיעבד).

34. זה לשון הרא"ה (מ' ב', ד"ה פירוש ולעניין פרי העץ): ואע"פ שלעניין כלאים שנינו בהם כלל אחר וכו' התם הוא דלעניין גופיה, אי איכא לחשובי ירק או לא, אבל לעניין פריו אי לחשובי פרי עץ או לא, אין למדין אותו אלא מכלל זה. אי נמי, אפשר דחדא מילתא הוא בהדיה האי, והכי קאמר: כל שמתייבש בימות הגשמים, וחוזר ומוציא עליו בעצו בימות החמה, הרי זה אילן. ואם מתייבש בימות הגשמים ומוציא עליו משרשיו בימות החמה, הרי זה ירק. והוא עניין אחד לגמרי עם כלל זה. וכן עיקר, וברור.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' רג)

- ב. על תותים הגדלים בפְּסָנָה, בורא פְּרִי הָאֲדָמָה. **הגה:** דלא מקרי עץ אלא שמוציא עליו ממנו, אבל מה שמוציא עליו משרשיו לא מקרי עץ, והני כיון דכלהו עצי לגמרי בחורף והדר פרח משרשיו, מברכין עליו בורא פְּרִי הָאֲדָמָה (טור ומרדכי בשם תשובת הגאונים).
- ג. על המאוזז"ש (=בננות), בורא פְּרִי הָאֲדָמָה.

המשנה ממטבע ברכה

(מ' ב') (שנינו במשנה): ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו, יצא. **אתמר:** (1) רב הונא אמר: חוץ מן הפת ומן היין (שגורם ברכה לעצמו), (2) ורבי יוחנן אמר: אפילו פת ויין.

ואמרינן, נימא **כתנאי (בתוספתא):** (1) רָאָה פת ואמר: כמה נאה פת זו, ברוך המקום שבראה, ראה תאנה ואמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה - יצא, דברי רבי מאיר. (2) רבי יוסי אומר: כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות, לא יצא ידי חובתו. נימא, רב הונא דאמר כרבי יוסי, ורבי יוחנן דאמר כרבי מאיר.

(ודחי) אמר לך רב הונא: אנא דאמרי אפילו לרבי מאיר. עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם (שיצא), אלא היכא דקא מדכר שמיה דפת. אבל היכא דלא קא מדכר שמיה דפת, אפילו רבי מאיר מודה.

ורבי יוחנן אמר לך: אנא דאמרי אפילו לרבי יוסי. עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם (שלא יצא), אלא משום דקאמר ברכה דלא תקינו רבנן. אבל אמר שהכל נהיה בדברו דתקינו רבנן, אפילו רבי יוסי מודה.

בנימין רעיא כרך ריפתא, ואמר: בריך מריה דהאי פיתא. אמר רב: יצא.

(ומקשה) והאמר רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה!

(ומתרץ) דאמר: בריך רחמנא מריה דהאי פיתא. והא בעינן שלש ברכות! מאי יצא דקאמר רב נמי, יצא ידי ברכה ראשונה (ברכת הזן).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומקשה) מאי קא משמע לן, אף על גב דאמרה בלשון חול? **תנינא (סוטה ל"ב א')**:
 ואלו נאמרים בכל לשון: פרשת סוטה (כשהכהן משביעה), וידוי מעשר (בערתי הקדש
 מן הבית), וקריאת שמע, ותפילה, וברכת המזון!

(ומתרץ) איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי דאמרה בלשון חול כי היכי
 דתקינו רבנן בלשון קודש, אבל לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון
 קדש, אימא לא, קא משמע לן³⁵.

שיטות הראשונים

ראה פת ואמר כמה נאה פת זו: ביאר הרא"ש דמיירי בין בברכת המוציא, ובין אחר
 אכילה, ויצא בה ידי ברכת הזן. וכתבו רא"ש, רבי יהודה שירליאון, רשב"א, רא"ה,
 ריטב"א, שהלכה כרבי מאיר, שיצא, שכן פסקו להדיא בירושלמי³⁶. וכן דעת רמב"ם³⁷.
 ודעת רמ"ה כרבי יוסי, שלא יצא³⁸. והשו"ע³⁹ פסק כרוב הראשונים. וכתב רשב"א דהאי
 דאמרינן יצא, אפילו לכתחילה הוא⁴⁰. ודעת רמב"ם שרק בדיעבד יצא⁴¹.

35. כלומר, הייתי חושב שמה שהתירה המשנה, היינו דווקא תרגום מילולי של טופס הברכה, קא משמע לן שאפילו
 אם אמר בלשון חול נוסח חדש של ברכת המזון, יצא.

36. ועוד טעם כתב הרא"ש (וכפי שביאר דבריו הגר"א, אור"ח קסז, ס"ק לא), שלכאורה גם רבי יוחנן סובר כרבי מאיר, כמו
 שאומרת הגמרא בהוה אמינא, נימא רב הונא דאמר כרבי יוסי ורבי יוחנן כרבי מאיר. ואע"ג דדחו שם דרבי יוחנן
 אמר אפילו כרבי יוסי, הא אדחי האי אוקימתא במסקנה, כמו שכתוב שם סלקא דעתך אמינא הני מילי דאמרה
 בלשון חול וכו' (הרי שלמסקנה אפילו אם לא אמרה בלשון חול כי היכי דתקינו רבנן בלשון קודש - יצא).

37. כן משמע ממה שכתב בהלכות ברכות (שם כתב שהמשנה ממטבע יצא). אולם מהלכות קרית שמע משמע, שפסק
 כרבי יוסי (שם כתב שהמשנה ממטבע, חוזר ומברך כמטבע. אם לא שנתרץ שמתייחס רק לשינוי בפתיחה וחתימה). וראה ביאור
 הגר"א (אור"ח סת, א, ס"ק א).

38. וכן נראה דעת המאירי, שכתב כן בסתם, ואחר כך הביא בשם יש אומרים, שהלכה כרבי מאיר.

39. אור"ח קסז, מקורות - רמב"ם (ברכות א, ה-ו; ק"ש א, ז). רא"ש (ס"ל כג). רבי יהודה שירליאון (מ' ב', ד"ה ורבי יוחנן). רשב"א
 (מ' ב', ד"ה ורבי יוחנן). רא"ה (מ' ב', ד"ה אמר רב וכו'). ריטב"א (חי' מ' ב', ד"ה ראה פת; הל' ברכות ב, כב). רמ"ה (הו"ד בטור אור"ח
 סה). מאירי (מ' ב', ד"ה כבר).

40. מדמייתנין עלה אלו נאמרים בכל לשון, וההיא אפילו לכתחילה! וכתב שכן משמע בירושלמי (פ"ו הלכה ב).

41. וכן פסק המשנ"ב (קסז, ס"ק נג). וביאר, דאף דברכות נאמרין בכל לשון, היינו היכא דלא שינה כלל מנוסח הברכה;
 אבל הכא הא שינה מנוסח שקבעו חז"ל בלשון הקודש. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק נב) שאם אמר מלכא מריה דהאי,
 ולא הזכיר שם פת כלל, אפשר דיצא, כיוון שהפת מנוחת לפניו. ועיין ביה"ל (ד"ה דהאי). מקורות - רמב"ם (הל' ברכות א, ה-ו). רשב"א (י"א א', ד"ה ונראה לי דמאי דקתני).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא, יצא: דעת ראב"ד, רמב"ן, רא"ה, שאפילו לא חתם, יצא. שגם שינוי החתימה אינו מעכב בדיעבד בברכות⁴². ודעת רשב"א וריטב"א, שצריך שיאמר "ברוך רחמנא מריה דהאי פיתא, בריך רחמנא דזן כולא", כדי שיהא פותח בברוך וחותרם בברוך⁴³. והשו"ע⁴⁴ סתם כרוב הראשונים, ובשם יש אומרים כתב כרשב"א. בריך על לחם בורא מיני מזונות במקום המוציא: דעת רא"ה וריטב"א דבדיעבד הלחם נפטר בברכת בורא מיני מזונות. וכן כתב המאירי בשם קצת חכמי הדור. ודעת המאירי ורבינו אליהו מלונדריש, שלא יצא.⁴⁵

ברוך על לחם בורא פרי האדמה במקום המוציא: דעת רא"ה וריטב"א דלא יצא⁴⁶. ודעת אבודרהם ואורחות חיים וכלבו שיצא.⁴⁷

42. זה לשון הרא"ה (בביאורו למשנה מקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום): והוי יודע דעד כאן לא אמרין, אלא דאינו רשאי, אבל ודאי אפילו עבר ועשה, יוצא הוא; שאפילו במטבע ארוך שאמרו במטבע קצר, או ששינה נוסח הברכה, יצא. והכי מוכח בגמרא.

43. זה לשון רשב"א: שאין נוסח הברכות מעכב, כל זמן שהוא שומר המטבע, שלא יעשה מן הארוך קצר, ומן הקצר ארוך.

44. או"ח קפזא, מקורות - רמב"ן (מלחמות ו ב ברי"ף, ד"ה אמר הכותב כבוד רבינו שלמה). רא"ה (י"א א'). ריטב"א (ח"י מ' ב', ד"ה סד"א; הל' ברכות ב, כב). רשב"א (ח"י י"א א', ד"ה ונראה לי דמאי; מ' ב', ד"ה והא בעינן). ראב"ד (הו"ד בספר המאורות, ברכות ס' א', סוד"ה והראב"ד האריך).

45. ולעניין הלכה, נחלקו האחרונים: דעת מהר"י עייאש (שו"ת בית יהודה, או"ח ס' מא) שלא יצא. ודעת החיד"א (ברכי יוסף, קסז ס"ק י; רז סוף הסימון), שיצא, וכתב שכן כתב הרב אבן העוזר. וכן דעת חיי אדם (כלל נה, סעי' א), וקיצור שולחן ערוך (נוא). והובאו הדעות בכף החיים (קסז, ס"ק עה). מקורות - מאירי (ל"ה א', סוד"ה על פירות הארץ). ריטב"א (הל' ברכות ב, טז; ח"י מ"ב ב', ד"ה בריך על הפרפרת). רא"ה (הו"ד בריטב"א). רבינו אליהו מלונדריש (פסקיו לברכות, דדדד עמ' פא דדדד, עיי"ש).

46. כתב הריטב"א (בחי', בהקשר לפת שבירך עליה שהכל, יצא): ... אבל בפת אפשר לומר דכיוון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו, דכתיב (דברים, פר' עקב, ח, ט) "אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכַּנְתָּ תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם", לא נפיק כשבירך עליה בורא פרי האדמה (וסברא זו הוזכרה ברא"ה). ועוד, דכיוון שבברכתה דקבעו לה רבנן הוציאה מכלל פרי, כלומר שאינו מזכיר בברכתו פרי, שוב אינו יוצא בה בלשון פרי. אבל בשהכל יוצא בכולהו, מפני שהוא כולל הכל. וכן עיקר.

47. ולעניין הלכה, נחלקו האחרונים: דעת נשמת אדם (ח"א, נחב) שיצא. כיון דאינו שקר, דודאי חטים הם פרי אדמה, וכדכתיב בקרא בהדיא בפ' כי תבא "מראשית פרי האדמה" ודרשינן שהם חטים ושעורים. והכסף משנה (הל' ברכות ד, ו) כתב: דכיון דתנן על הכל אם אמר שהכל נ"ב יצא, והכי נמי אפשר לומר שאם בריך על הפת בורא פרי האדמה יצא, דהא פרי האדמה הוא. ואפשר דאפילו בריך בורא פרי העץ יצא, וכמאן דאמר עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה. ודעת החיד"א (ברכי יוסף רז בסופו) נראה שפוסק כרא"ה וריטב"א דלא יצא, דכיון דנעשה פת, אינו נקרא פרי כלל, אלא לחם או מזון. מקורות - ריטב"א (ח"י מ' ב', ד"ה ועל כולם; הל' ברכות ב, טו). רא"ה (מ' ב', ד"ה ועל כולם).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בירך על יין בורא פרי העץ או פרי האדמה: כתבו רא"ה וריטב"א, דממה דאמרינן בירך על היין שהכל יצא, שמעינן דיוצא הוא במברך על היין ברכה אחרת, והוא הדין במברך עליו בורא פרי העץ. ומינה דהוא הדין נמי במברך עליו בורא פרי האדמה. ומדברי תוספות ומהר"ם נראה דלא יצא אפילו בדיעבד.⁴⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סי' קסז)

י. אם במקום ברכת המוציא בירך: שהכל נהיה בדברו, או שאמר: בירך רחמנא מלכא מאריה דהאי פתא, יצא.

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סי' קפז)

א. אם אמר במקום ברכת הזון: בירך רחמנא מלכא, מאריה דהאי פתא, יצא; ויש אומרים שצריך שיחתם: בירך רחמנא דזון כלא.

ברכה שאין בה הזכרת השם או מלכות

(מ' ב') (1) אמר רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם, אינה ברכה.

(2) ורבי יוחנן אמר: כל ברכה שאין בה (גם הזכרת) מלכות (של ה') אינה ברכה.

שיטות הראשונים

ברכה שאין בה מלכות: רב האי גאון, רי"ף, רמב"ם, ומאירי, פסקו כרבי יוחנן שצריך להזכיר גם מלכות⁴⁹. ור"י היה מסופק אם הלכה כרב⁵⁰. וכתב הרא"ש דנפקא מינה

48. ולעניין הלכה, כתב המשנ"ב (רח"ס"ק ע) שאם בירך על היין בפה"ע, יש דעות בין הפוסקים, וספק ברכות להקל. מקורות - ריטב"א (חי' ל"ה א', ד"ה חוץ; מ' ב', ד"ה ועל כולם; הל' ברכות ב"ד; גיא). רא"ה (מ' ב', ד"ה ועל כולם). תוספות (י"ב א', ד"ה לא לאתווי). מהר"ם (הו"ד במרדכי, בשם מרדכי מאיברא, ברכות ס" לב; הו"ד בב"י רטב, בסופו, בשם מהר"ם סתם).

49. וציין הרא"ש שלשיטתם, לעיל גבי בנימין רעיא מיירי שהזכיר גם מלכות. ויש ספרים דגרסינן בהו בפירוש ולרבי יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה דאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פתא.

50. מדקאמר אב"י מסתבר כוותיה. וגם רבי יוחנן צריך להגיה מתניתין דמעשר עני. רא"ש.



הגיליון מנוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
 בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
 ויבדלחט"א הרב אשר וייס
 והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
 הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שאם דילג מלכות שמים שלא יחזור ויברך, דשמא הויא ברכה לבטלה. והשו"ע⁵¹ פסק כרי"ף ורמב"ם.

דילג תיבת 'העולם': כתבו תוספות, דלרבי יוחנן אפילו לא דילג אלא תיבת 'העולם' לבד, צריך לחזור ולברך, דמלך לבד אינה מלכות. וכן פסק השו"ע⁵².

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת הפירות, סי' ריד)

א. כַּל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת שֵׁם וּמְלֻכּוֹת, אֵינָה בְּרָכָה; וְאִם דִּלַּג שֵׁם אוּ מְלֻכּוֹת, יִחָזַר וַיְבָרֵךְ; וְאִפְלוּ לֹא דִלַּג אֶלָּא תִּבְתַּת הָעוֹלָם, לְבַד, צָרִיךְ לְחָזֵר וּלְבָרֵךְ, דְּמַלְךְ לְבַד אֵינָה מְלֻכּוֹת.

ברכה ראשונה על שאר מאכלים

(מ' ב') משנה: ועל דבר שאין גידולו מן הארץ, אומר שהכל נהיה בדברו. (1) על החומץ (יין שהתקלקל) ועל הנובלות, ועל הגובאי (חגבים), אומר שהכל נהיה בדברו. (2) רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה, אין מברכין עליו (וכל הנ"ל באים על ידי קללה).

(ומברר) מאי נובלות? רבי זירא ורבי אילעא, חד אמר: בושלי כמרא (פירות שאינם מתבשלים באילן⁵³). וחד אמר: תמרי דזיקא (שהרוח משירן).

51. או"ח ריד, א. מקורות - רב האי גאון ור"י (הו"ד ברא"ש). רמב"ם (הל' ברכות, א,ה). רא"ש (סי' כג). מאירי (ד"ה כבר).

52. או"ח ריד, א. והקשה המג"א (סי' קסז, ס"ק כב) ממה שפסק השו"ע במקום אחר (סי' קסז, ז) שאם אמר בריך רחמנא מלכא (ללא העולם) מאריה דהאי פיתא, יצא. וכתב, דהכי נמי בעי למימר מלכא דעלמא מאריה וכו'. והו"ד במשנ"ב (קסז, ס"ק נג).

ובמה שהכריע השו"ע שאם לא אמר "העולם" צריך לחזור ולברך, בעל 'אבן העוזר' חלק עליו. והו"ד במשנ"ב (ריד ס"ק ו) ואחרונים. אמנם הכרעת כף החיים (ריד ס"ק ג) ובן איש חי (שנה א, בלק ב) שאין לחוש לדבריו, ויש לנהוג כהכרעת השו"ע. וכן נראה בביה"ל (ד"ה ואפילו לא). מקורות - תוספות (ד"ה אמר אביי).

53. על פי הרמב"ם, תר"י, ר"ש ורא"ש (הובאו בביאור הגר"א או"ח רבט. והסכים איתם לדינא). וכמו שפירש הערוך (ערך כמר) פגין שאין נכשרין לאכילה כלל, וכומרין אותן בעפר להתבשל (דהיינו שאינם מתבשלים לעולם באילן). אבל פירות העומדים להתבשל, אף שזרקתן הרוח קודם הבישול, מברך בורא פרי העץ. ורש"י פירש תמרים, שהחום בשלם ושרפם, ויבשו (ולכאורה לפי שאר הראשונים והגר"א הנ"ל, בכה"ג ברכתם בפה"ע. וראה שעה"צ אות נז).



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

איכא דאמרי בנובלות סתמא, כולי עלמא לא פליגי דבושלי כמרא נינהו (שאינם מתבשלים באילן, וברכתם שהכל. ותמרי דזיקא, ברכתם בורא פרי העץ).

תנו רבנן: על דבר שאין גדולו מן הארץ, כגון בשר בהמות חיות ועופות ודגים, אומר שהכל נהיה בדברו. על החלב ועל הביצים ועל הגבינה, אומר שהכל. על הפת שעיפשה, ועל היין שהקרים, ועל התבשיל שעבר צורתו (מחמת קלקולו), אומר שהכל. על המלח ועל הזמית (מי מלח של לכבישה⁵⁴) ועל כמהין ופטריות⁵⁵, אומר שהכל.

שולחן ערוך

(או"ח, ברכת הפירות, סי' רד)

א. על דבר שאין גדולו מן הארץ, כגון: בשר בהמה, חיה ועוף, דגים, ביצים, חלב, גבינה, ופת שעפשה, ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל, ונובלות שהם תמרים שבשלים ושרפם החם ויבשו, ועל הגובאי, ועל המלח, ועל מי מלח, ועל המרק, ועל כמהין ופטריות, ועל קורא שהוא. הגה: הרב הנתוסף באילן בכל שנה שקורין (טור) פלמיטו, ועל לולבי גפנים, ועל שקדים מתוקים שאוכלים אותם כשהם רכים בקלפיהם, ועל חזיז והוא שחת, ועל קרא חיה, ועל קמחא דשערי, ועל שכר תמרים ושכר שעורים, ועל מי שעורים שמבשלים לחולה, ועל עשבי דדברא שאינם נזרעים, ועל שבת שקורין אניט"ו (ר"ל אני"ס) ועל כמון וכספר (דלטעמא עבידי ולא לאכילה), ועל החמץ שערבו במים עד שראוי לשתות מברך: שהכל.

54. על פי לעזי רש"י (לדף ל"ו א').

55. (ומבאר) אע"ג דפטריות מירבא רבו מארעא (ולכן האומר "כל גידולי קרקע אסורים עלי" אסור ליהנות אף מפטריות, שנחשבים לעניין זה גידולי קרקע, מכל מקום אין ברכתם בפה"א), מינקי לא ינקי מארעא.